

Pravda konce není koncem pravdy [1992]¹

S počátkem školního roku se pomalu rozběhla diskuse: první veřejná ideová diskuse filosofické povahy, do které se až dosud zapojilo 12 účastníků, počítám-li dobře (a nechávám-li stranou např. rozhlasové komentáře Zdeňka Pince, dokud někde nevyjdou). Nevýhoda měsíčníku Přítomnost byla vyvážena pohotovou ochotou týdeníku Literární noviny, ale diskusi to na spádu moc nepřidalo. Ani věcně se sporu příliš nevedlo; dobrá polovina diskutujících psala „o něčem jiném“. Zkrátka se potvrdilo, že diskutovat zatím neumíme. To je povážlivý rezultat zejména pro náš vztah k demokracii, která měla být v diskusi jedním ze dvou hlavních tématických ohnisek (vedle pravdy). Citace Masarykova hesla, že demokracie je diskuse, je navzdory své frekvenci nejčastěji spojena s přílišným zjednodušením, zejména pokud citující dost dobře nevědí, co to je věcná diskuse a co může být jejím předmětem. Jsou věci, o kterých nemá smysl diskutovat („proti gustu žádný dišputát“), a také věci, o kterých ani diskutovat nelze (de principiis non est disputandum).

A tam, kde diskuse možná je, musí být vedena náležitě, tj. na základě argumentace. Mýtus ani narativita diskutovat nedovedou a nemohou, umějí se pouze vmlouvat, přemlouvat a domlouvat, leccos přitom zamlouvat (a pokud už jsou nakaženy LOGEM, občas se také vymlouvat). Chce-li někdo tvrdit, že dvakrát dvě je pět, nemůže naivně apelovat na toleranci těch druhých, ani nemůže jejich násobilku obviňovat z toho, že se teroristicky vnucuje jako jediná platná, ale nemůže se ani dovolávat svého nezadatelného práva svobodně vyslovit své mínění. S velkým porozuměním pro to, co nám napovídá sám náš jazyk, poukázal kolega Michálek na nároky, jež musí splnit každé opravdové přesvědčování: nestačí někoho přemluvit a umluvit, ale je třeba ho učinit svědkem něčeho, co sám viděl a slyšel, co sám nahlédl a čemu sám porozuměl.

Bylo by předčasné dosavadní diskusi shrnovat; mám pochybnosti, zda to vůbec kdy bude možné resp. jakým způsobem by se to dalo provést. Shrnovat lze totiž dvojím způsobem: jednak pêle-mêle všechno na jednu hromadu, anebo tak, že vybereme podle nějakého hlediska jen to, co k sobě náleží. Tomuto shrnování a sjednocování předem vybraného říkali staří Řekové LEGEIN, a od toho je odvozeno substantivum LOGOS. Sám výběr není tím rozhodujícím, nýbrž jeho princip, kritérium, zásada, norma; nahodilý výběr není vlastně žádný výběr. Diskuse má smysl jen za předpokladu, že dva principy či způsoby výběru, následného sběru (shrnování) a potom též sjednocování vybraného a sebraného, které se od sebe liší, najdou způsob, jak se dorozumět. Na obou stranách musí být tedy nejenom dobrá vůle, ani jen schopnost mluvit a psát, nýbrž právě LOGOS.

Někdy je i za takto splněných podmínek rozhovor nesnadný, ale je vždycky možný. Důvěra v jeho principiální možnost je důvěrou, že onen LOGOS není rozsekán v izolované světy, které spolu nemohou komunikovat, že tedy mezi různými způsoby sjednocování a chápání sjednoceného je komunikace možná, že mezi nimi „je“ cosi spojujícího. Toto spojující ovšem nemůže být ničím jen vnějším

---

¹ Zřejmě původní verze pozdějšího textu *Pravda o konci moderny není koncem pravdy*. (pozn. red.)

a tedy druhotným, dodatečným, nýbrž musí se jím stát něčím, co je do jednoty uvádí zevnitř, tj. přes jejich niternou „vnímavost“ a „angažovanost“. Jinak řečeno, všem způsobům a druhům „logizace“, i těm od sebe nejvíc vzdáleným a původně navzájem odlišným až cizím, musí být něco společné. Ale nikoliv tak, že to tam od počátku „jest“, že to je obsaženo už v jejich východiscích, tedy jaksi „apriorně“, nýbrž toto společné se musí teprve „stávat“, musí „nastat“, udát se, odehrát se. A tomuto ději, k němuž dochází mezi dvěma různými způsoby logizace (tedy uplatněného, uskutečněného LOGU), říkáme dialog.

Dialog není pouhou nástavbou a tím méně pouhým provizorním lešením, postaveným ad hoc pro usnadnění nebo přímo umožnění diskuse (a tedy sporu), nýbrž je podmíněn ochotou k společnému aspoň částečnému rozebrání, rozložení a tedy jakési „dekonstrukci“ toho, co na obou stranách bylo různě logizováno. Nemá-li rozhovor zůstat pouhým laděním a výslednou rezonancí dvou logizací, které jsou nesené dobrou vůlí nebo nějakým druhem nutnosti, potřeby nebo zájmu, ale má-li být přímo spjat s hledáním toho, co oba partnery (nebo celou řadu partnerů) spojuje „za“ či „nad“ jejich vlastním způsobem logizace nebo v jeho „hloubi“, pak už nelze zůstat jen u nového vybírání složek a prvků obou v dialog vstoupivších logizací, neboť to by nemohlo znamenat nic víc než „smlouvání“ jakoby na trhu. Právě naopak je třeba se na obou (resp. na všech) stranách spolehnout na to, že nejen rozhovor, ale také dohovor je – za určitých podmínek, které bude nutno ještě vyjasnit – vždycky, a to principiálně možný, a dále, že nespočívá resp. nemusí spočívat v nějakém kompromisu (ani racionálním a všemi partnery nahlíženém kompromisu), nýbrž v uznání čehosi nového, co se vyjevilo teprve v onom dialogu a nebylo „původně“ přítomno (ani skrytě) v ničem, s čím partneri (nebo jen některý z nich) do dialogu vstoupili. A toto nové už není nějaký nový LOGOS, METALOGOS či super-LOGOS, ale je to pravda resp. „to pravé“ v dialogické situaci. Tohle věděli už staří řečtí myslitelé, ale interpretovali to způsobem, který zatížil celou epochu evropského myšlení závažným omylem. Hérakleitos upozornil svým jedinečným způsobem na to, že k důstojnosti lidského života náleží také bdělost. Bdělí, „bdící lidé mají jeden společný svět, avšak spící se obracejí každý do svého vlastního“. Bohužel většinu lidí „uniká, co dělají bdíce, tak jako zapomínají, co dělají spíce“. Probudilý, probuzený člověk ví (a chápe), že „je třeba se řídit společným“, ale „ač je LOGOS společný, žije většina lidí tak, jako by měli své zvláštní myšlení“. A tak „s LOGEM, s nímž se stále nejvíce stýkají, jsou v rozporu, a nač denně narážejí, zdá se jim cizím“. Podle Hérakleita tito neprobuzení „jsouce přítomni, jsou nepřítomni“. Toho využívají podvodníci, „ale věru Spravedlnost uchopí strůjce a svědky klamů“, a nic jim nepomůže výmluva, že „jenom zdání poznává a podržuje i nejmávanější člověk“. Z pouhého mínění a zdání vede jenom jedna cesta ven: „ti, kdo mluví s rozmyslem, musí se opírat o to, co je všem společné“, tedy o svět a o LOGOS.